

10. Эрн Владимир. Г. Скворода. Жизнь и учения // Эрн Владимир. Борьба за логос / Владимир Эрн. - Минск : Харвест. - М. : Аст, 2000. - С. 333-589.

11. Юркевич П. Д. Вибране / П. Д. Юркевич ; [пер. з рос.

В. П. Недашківського ; упоряд., передм. А. Г. Тихолаза]. - К. : Абрис, 1993. - 416 с.

12. Javorscij St. Agonium philosophicum. - Інститут рукопису ЦНБ ім. В. Вернадського НАН України. - Шифр Ф. 305. - Од. зб. 152. - 748 с.

L. Mozhovyy

HEART AS THE BASIS OF HUMAN SPIRITUAL LIFE IN PHILOSOPHICAL WORKS BY H. SKOVORODA AND P. YURKEVICH

The thesis represents specific features of understanding the concept of heart in different philosophical systems. It gives substantiation to the idea that Ukrainian cordocentrism is a phenomenon of a special order, which is originated from Christian Hesicist tradition in philosophy. It is proved that the ideas by H. Skovoroda and P. Yurkevich bear certain likeness as for considering heart as special substance being the centre of human spiritual forces.

Key words: spirituality, mysticism, human being, cognition, heart.

© Л. Мозговий

Надійшла до редакції 14.06.2011

УДК 316.3:330.117(477)

РОЗВИТОК ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ В ІСТОРИКО- ФІЛОСОФСЬКОМУ ДИСКУРСІ

ОКСАНА ПАСЬКО,

викладач кафедри філософії і психології Донецького державного університету управління

У статті проаналізовано розвиток взаємодії громадянського суспільства і держави в Україні в історико-філософському дискурсі, визначено найбільш важливі результати соціально-філософських досліджень для розвитку теорії й практики громадянського суспільства та державності в Україні.

Ключові слова: громадянське суспільство, держава.

Постановка проблеми. Актуальність визначення характеру взаємодії громадянського суспільства і держави обумовлюється складними трансформаційними процесами, суперечливими політичними колізіями та невизначеністю подальшого політичного майбутнього України. Сьогодні надзвичайно важливо вивчити та осмислити в нашій духовній спадщині те, що допоможе знайти відповіді на проблеми, які сьогодні стоять перед нашим суспільством, зокрема в тому, що стосується будівництва громадянського суспільства, формування високої правової культури та свідомості громадян, забезпечення прав людини, взаємоузгодження індивідуальних, групових та суспільних інтересів тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що історико-філософська спадщина української наукової думки щодо проблем громади, державності, громадянської культури українського народу містить значне коло робіт, серед яких найбільшу увагу привертають праці М. Драгоманова, І. Франка, М. Грушевського, Б. Кістяківського. Наукові розвідки цих авторів започаткували традицію пошуку оптимальних форм української державності, місця й ролі громади й окремих громадян у її досягненні.

У подальшому до питання взаємодії громадянського суспільства й держави українські науковці активно звернулися вже після отримання Україною незалежності. Серед сучасних українських науковців окресленій проблематиці присвячені роботи Є. Бистрицького, А. Карася, А. Колодій, О. Чувардинського, В. Степаненко, В. Цвиха, Ю. Резника та ін.

Але, незважаючи на збільшення кількості наукових робіт, присвячених взаємодії громадянського суспільства та держави в Україні, соціально-філософський аналіз проблеми потребує подальшого уточнення, вибору найбільш важливих із точки зору сучасного постмодерного суспільного розвитку моделей взаємодії, урахування наукових результатів попередніх досліджень, прогнозування подальших шляхів розвитку такої взаємодії.

Мета статті - аналіз взаємодії розвитку громадянського суспільства і держави в Україні в історико-філософському дискурсі, визначення найбільш важливих результатів соціально-філософських досліджень для розвитку теорії й практики громадянського суспільства й державності в Україні.

Виклад основного матеріалу. Процес побудови громадянського суспільства в Україні має цілий

№ 5 (112) липень-серпень 2011 р.

ряд особливостей. До найважливіших можна віднести те, що він пов'язаний із розбудовою демократичної, правової, соціальної держави й охоплює всі без винятку сфери суспільного життя. Крім того, побудова українського суспільства й закріплення його цінностей у свідомості та поведінці громадян потребує значного часу.

Елементи громадянського суспільства історично формувалися на українських землях у таких формах, як місцеве самоврядування в давньоруських містах та братства. Наприкінці ХІХ - на початку ХХ ст. у Західній Україні активно створювалися релігійні, молодіжні, спортивні, культурно-освітні, наукові організації, кооперативні, професійні та кредитні спілки, політичні партії, незалежна преса, які стали першими інститутами громадянського суспільства в Україні й продемонстрували наявність високого громадянського потенціалу серед українського населення.

Це знайшло відображення в публіцистичних та соціально-філософських творах визначних українських вчених цього періоду, таких як М. Драгоманов, І. Франко, М. Грушевський, Б. Кістяківський, які приділяли увагу проблемі децентралізації державних структур, розвитку регіонального та національного самоврядування.

У розробленій М. Драгомановим конституції "Вільна Спілка" [1, с. 73], досягнення національних інтересів України вбачається в здобутті політичної свободи та розвитку місцевого самоврядування. Як інтегральний вираз нової системи стосунків між суспільством і майбутньою державою М. Драгоманов розглядав якнайповніше забезпечення прав людини і громадянина, особливо у сфері забезпечення національних прав. Із цього приводу він писав: "Ясне діло, що така велика купа людей, скільки є їх на всій Україні, не може бути одним товариством. Вона мусить стати товариством товариств, спілкою громад, вільних у всіх своїх правах, інакше які-небудь громади будуть поневолені робити не те, що вони хочуть, і не там, де вони сидять" [2, с. 295].

Виходячи з того, що влада обмежує волю громадян, М. Драгоманов уважав за необхідне "збільшити власне волю кожної особи в слові й праці, волю кожної людської породи, спілки, громади, країни, щоб, скільки мога, вменшити силу державного начальства...". Отже, на думку вченого, "громада мусить бути спілкою вільних осіб - "без начальства": своя воля кожному і вільне громадянство й товариство людей і товариств" [Там само, с. 301].

Ці та інші ідеї отримали розвиток у творчості М. Грушевського, який розвивав ідею про децентралізовану державу на основі національної та регіональної автономії у вигляді федерації, яка є найбільш підходящою для багатонаціональної держави. Така держава має складатися з національно-територіальних утворень, які повинні мати широкі права місцевого самоврядування. На думку М. Грушевського, такий політико-державний устрій не повинен бути нав'язаний народом насильно, а при виникненні конфліктів народу і влади вина завжди лежить на владі. У роботі "На порозі до нової України" М. Грушевський писав, що головною метою українського народу є створення держави, зорієнтованої на пріоритетні відносини із західними країнами [3].

Новий устрій, запропонований М. Грушевським, полягає в наявності демократичної виборчої системи, у якій беруть участь усі соціальні групи. На місцевому рівні планувалося мати три різновиди органів самоврядування: самоврядування громад;

виборні управи волостей та управи повітів; обласні сейми й центральний парламент, створюваний ними. Важливим кроком на шляху до такої федерації М. Грушевський уважав прийняття закону про мови, який регламентував би статус національних мов і гарантував їх вільний розвиток, відстоював ідеї національної державності, пріоритету прав людини стосовно права держави, пріоритету прав нації перед правами особистості, визнання людини як самостійної цінності, обґрунтовував примат інтересів трудового народу в Україні.

Зокрема, М. Грушевський уважав, що в конфліктах народу із владою провина завжди лежить на боці влади, бо інтереси трудового народу - це найвищий закон усякої громадської організації, тому коли в державі трудовому народові недобре, це його право виступити проти неї.

Яскравим ідеологом правової держави в українській науковій думці є Б. Кістяківський, який вважає природні, споконвічно властиві людям права фундаментом правової держави, яка є правовою організацією народу, що володіє в усій повноті своєю власною, самостійною та первинною, тобто ні від кого не запозиченою владою [4, с. 243].

Б. Кістяківський доводив, що в конституційній державі влада пов'язана з народом, отже, народ бере участь в організації влади й у створенні державних установ через народне представництво, тобто є співучасником влади, безпосередньо створюючи одні акти її та впливаючи на інші [Там само, с. 330].

Найважливіша функція влади - законодавство - у правовій державі цілком підпорядковане народному представництву. Законодавство обумовлює організацію й діяльність держави та її елементів; воно регулює не тільки відносини окремих осіб і цілих груп між собою, а й ставлення самої держави до громадян, а разом із тим, і діяльність усіх державних установ [Там само, с. 332].

Завдяки народному представництву й правам людини і громадянина, які гарантують політичну самодіяльність як окремих осіб, так і суспільних груп, уся організація правової держави має суспільний, або народний, характер. Правильне й нормальне виконання державних функцій у правовій державі залежить від самодіяльності суспільства та народних мас. Без активного ставлення до правового порядку й державних інтересів, що виходять із надр самого народу, правова держава немислима. Свого повного розвитку правова держава досягає при високому рівні правосвідомості народу й при сильно розвинутому в ньому почутті відповідальності [Там само].

Таким чином, Б. Кістяківський показує пряму залежність держави від суспільства й вважає державу формою громадської організації. Тільки там, де є суспільство і народ, існує й держава. Але, представляючи народ у його цілому, будучи його всепоглинаючою організацією, держава, разом із тим, здатна стати на місце народу, розглядати себе як самоцілі і змінювати народ у вигідний для себе спосіб [Там само, с. 283].

Особливу роль у формуванні української наукової думки щодо взаємодії громадянського суспільства й держави мають оригінальні ідеї І. Франка, який розглядав суспільство як первинну, цілу, єдину сутність. Виходячи зі своєї теорії пізнання й концепції про людську душу, І. Франко стверджує, що уми різних індивідумів не ізольовані, але завжди в деякій мірі злиті разом і що спілкування між ними є "деякою первинною якістю, основоположною рисою

кожної свідомості". Індивідуальне пізнання не є первинне, але воно поступово диференціюється зі свідомості взагалі й ніколи не відривається від цілого, так що індивідуум у найповнішому й найглибшому розумінні відбувається із суспільства як цілого.

Державу І. Франко визначає як "єдність систематично організованої, громадської волі", де центральна влада поєднує два принципи - понадчасовості й часового розвитку, отже, на його думку, найдосконаліше здійснення цієї конкретної двоєдності є дуалістична система конституційної монархії.

І. Франко категорично відкидає існування держави при соціалізмі, тому що в ній обов'язково виникає привілейований прошарок управлінців, які узурпують владу у своїх інтересах; не сприймав він також і марксистську ідею диктатури пролетаріату. Його "Вічний революціонер" не закликав до руйнації життя, а кликав до звільнення від рабського духу, від приниження людської гідності, тому соціалістичний лад, на думку І. Франка, - це вільна федерація общин, організована за принципом широкого самоуправління, а не диктатура пролетаріату чи жорстка централізація всього суспільного життя.

Розглядаючи майбутнє суспільство як справжнє народовладдя, а не формальну демократію, І. Франко вважає, що відносини між громадянами, об'єднаннями та народами ґрунтуються на громадсько-федеративному принципі, який за своїм змістом передбачає федерацію при збереженні якнайповнішої автономії особи, громади, народу [5].

Таким чином, у наукових дослідженнях М. Драгоманова, М. Грушевського, Б. Кістяківського, І. Франка були запропоновані фундаментальні ідеї створення української державності як системи народовладдя, народного суверенітету, дотримання прав людини, протидії будь-яким утискам із боку влади й формування взаємоузгодженості індивідуальних, групових і суспільних інтересів.

На цій основі була продовжена наукова традиція дослідження проблем громади, державності, правової держави після отримання Україною незалежності, коли почалося активне створення різноманітних рухів, асоціацій, об'єднань і т. ін., була прийнята нова Конституція України. Як пише А. Карась, про громадянське суспільство почали згадувати з кінця 1980-х рр., коли процеси перебудови гостро поставили на порядок денний питання поглиблення демократизації політичного й соціального життя, а вже з 1990-х рр. почали з'являтися перші статті з проблеми громадянського суспільства в посткомуністичному просторі [6, с. 54].

Основні результати проведених протягом років незалежності досліджень із проблем розвитку громадянського суспільства та його взаємодії з державою свідчать, що після здобуття Україною незалежності відбулись кардинальні зміни в державі. Насамперед це можливість відкрито висловлювати свої думки, переосмислювати українську історію й визнавати ті помилки, які в ній було зроблено. Це надзвичайно важливий крок на шляху до формування громадянського суспільства.

За роки незалежності в Україні утворилася певна мережа громадських інститутів, які є основою для формування громадянського суспільства. Але формальне існування відповідного правового поля, недостатньо розвинута політична культура українців, наявність персоналістських та патерналістських орієнтацій значної частини громадян свідчать про необхідність більш рішучих зусиль щодо формування

нової громадянської культури, теоретичної підготовки сучасної молоді для вирішення практичних завдань щодо розбудови громадянського суспільства.

Результати аналізу рівня розвитку громадянського суспільства в Україні, проведеного в рамках проекту "Цивікус індекс" у 15 країнах світу, показали, що наша держава може похвалитися "середнім рівнем" розвитку громадянського суспільства в усіх його аспектах, а саме: 55,3 % зі 100 % можливих. Методологія дослідження передбачала визначення 4 показників, що справляють вплив на розвиток громадянського суспільства, а саме:

- 1) структури громадянського суспільства, тобто його складові та показники їх розвитку;
- 2) рівень впливу громадянського суспільства на суспільні, економічні й політичні процеси в країні;
- 3) наявність простору для функціонування громадянського суспільства, тобто належних нормативних рамок;
- 4) цінності, якими керується суспільство у своєму просуванні до громадянського.

Очевидно, що визначений в Україні рівень потребує подальшого розвитку й удосконалення всіх аспектів громадянського суспільства [7].

Крім позитивних оцінок розвитку громадянського суспільства, існує ряд критичних робіт щодо темпів і масштабів громадянського суспільства в Україні. Так, Л. Хом'яков стверджує, що, незважаючи на зростання кількості неурядових організацій, влада залишалася антидемократичною, тому робити висновки на цій підставі про "подальший розвиток" громадянського суспільства в Україні можна з такою ж певністю, як про "подальше життя" померлого на підставі виростання в нього нігтів [8, с. 69-70]. Тобто з наявності великої кількості зареєстрованих громадських організацій не можна судити про розвиненість громадянського суспільства.

На думку інших авторів, основними ознаками нерозвиненості громадянського суспільства в Україні та його проблемами слід уважати такі:

- 1) нерозвиненість ринкової економіки, яка є необхідною умовою фінансової незалежності та соціально-економічної самодостатності членів суспільства, які є основою для інших видів незалежності [9, с. 10];
- 2) відсутність можливості оперативно отримувати та обмінюватися інформацією (відсутність "незалежних" ЗМІ, нерозвиненість ринку знань та інформації, недовіра механізмів забезпечення прав громадян та соціальних інститутів на вільне отримання та використання інформації, невідповідність національного законодавства у сфері інформаційних відносин нормам міжнародного права [10];
- 3) недостатня кількість громадських організацій, необхідних для нормального функціонування та розвитку громадянського суспільства. А дії існуючих організацій часто спрямовані на боротьбу за гранти, а не на вирішення проблем. Причиною цього є нессформована національна система фінансування організацій "третього сектора". Так, 80 % коштів, отриманих українськими організаціями "третього сектора", є коштами міжнародних фондів-донорів [11];
- 4) відсутність реально-діючого правового поля, порушення конституційних прав людини та громадянина, важка процедура реєстрації громадських організацій, недовіра громадян до існуючого законодавства. На думку Ю. Бальця, особливо важливою проблемою в розбудові громадянського суспільства в Україні, яка потребує негайного вирішення та постійної уваги, є концептуальне обґрунтуван-

ня та практична нормативна регламентація взаємодії громадянського суспільства з державою. Розмежування їх повноважень, яке має місце в будь-якому суспільстві, не означає їх протистояння, протидіявання чи антагонізму, хоча таке часто трапляється навіть у демократичних державах. Взаємодія значених суб'єктів окреслює різні способи організації людського співіснування, заснованого на зіткненні, узгодженні та гармонізації інтересів індивідів, суспільства й держави [12, с. 47];

5) нерозвиненість територіальної громади, низький рівень правової культури та правосвідомості;

6) відсутність середнього класу. Середній клас формується там, де з'являються численні приватні підприємці, точніше, малий і середній бізнес (бо великий бізнес може процвітати й у тоталітарних системах). Малі підприємства - це справжні монади громадянського суспільства. Вони створюють можливість для вільної праці, конкурентне середовище й надлишок товарів і послуг на ринках. А це краще за будь-який уряд забезпечує справжній суверенітет, гідність і свободу вибору споживача [8, с. 71]. Але в нас не створені умови для розвитку малого бізнесу. Якщо в демократичних країнах середній клас формується за рахунок вихідців із низів, то в Україні він переважно призначений зверху. Власники й керівники апарату нових підприємств, члени правління й наглядових рад акціонерних товариств - партійні соратники, родичі та свояки високопоставлених функціонерів класу старої й нової номенклатури. Або представники злочинного світу, що змогли заплатити за доступ до влади. Це не середній клас. Це явище можна назвати парадоксом псевдосереднього класу [Там само, с. 72].

Вищевказані проблеми і суперечності розвитку громадянського суспільства доповнює Н. Діденко. Зокрема, вона акцентує на таких недоліках сучасної системи громадянсько-державних відносин:

- у державно-правовій сфері не вдалося подолати певну відчуженість влади від громадян та забезпечити розв'язання суттєвих суспільних проблем відповідно до волі більшості;

- не розроблений механізм впливу громадян на прийняття політичних рішень, відсутній дієвий громадський контроль за діяльністю влади;

- в економічній сфері не повністю вдалося перетворити громадян України на власників, перейти до ринкової економіки, добитися економічної незалежності громадян від держави;

- багато декларованих прав не забезпечені ні економічно, ні організаційно;

- у соціальній сфері громадські організації ще не забезпечують представництва інтересів різних груп населення, не мають достатніх важелів впливу на державні органи;

- у політичній культурі України, з одного боку, існує віра чиновників у власну безгрішність, компетентність та нетерпимість до інакомислення, наявний низький рівень політичної культури населення, відмова від активної участі в політичному житті, невміння знаходити компроміс і низька громадянська свідомість [13, с. 23].

М. Рябчук визначає три головні перешкоди для формування повноцінного громадянського суспільства:

- 1) державний патерналізм, громадянська пасивність та відчуженість;

- 2) мовно-культурна різноманітність населення, котра стоїть на заваді творенню спільних загальнонаціональних інституцій громадянського суспільства;

- 3) відсутність справжніх економічних реформ, які

сприяли б утвердженню економічно сильного, стабільного й не залежного від держави громадянина.

До цього можна додати ще й тотальну відсутність демократичної традиції в усіх сферах життя - від політики до побуту, що отримує особливий яскравий прояв у роботі мас-медіа, у проведених виборів, у спробах лобіювання інтересів незахищених верств населення та в низькій культурі побутової поведінки громадян.

На думку Л. Шари, І. Підлуської, Л. Кудіної, Г. Усаценка, Г. Соловій [7], розвиток громадянського суспільства в Україні гальмує:

- 1) брак спільних цінностей;

- 2) брак історичного досвіду (проявляється у виникненні в неурядових організацій таких щоденних проблем, як пошук фінансування, залучення добровольців, побудова коаліцій);

- 3) брак громадської ініціативи, спричиненої відсутністю віри в те, що їхня активна позиція може привести до реальних змін; фобією участі в будь-яких масових заходах.

Висновки

Розглядаючи точки дотику між державою й громадянським суспільством, ми звернулися передусім до науково-публіцистичної спадщини представників української історико-філософської думки - М. Драгоманова, М. Грушевського, Б. Кістяківського, І. Франка, які прагнули не тільки розвинути ідеї української державності, а й віднайти та обґрунтувати фундаментальні принципи цивілізованих взаємовідносин держави та громадянського суспільства.

Нова за часом вітчизняна соціально-філософська традиція розгляду державно-суспільних відносин представлена роботами В. Крисаченка, І. Паська, Я. Паська, А. Карася, Л. Хом'якова, Ю. Бальція, Н. Діденко, М. Рябчика та інших дослідників. Вони, спираючись на значний світовий та вітчизняний досвід, а також на результати постійних суспільних моніторинґів відносин держави та громадянського суспільства намагаються визначити завдання й функції держави, межі її втручання в громадянські процеси, участь у реалізації принципу соціальної справедливості тощо.

Разом із тим, для подальшого розвитку громадянського суспільства й держави необхідно розробити надійні, ефективні та гармонійні механізми їх взаємодії та взаємозбагачення. Громадянське суспільство в Україні повинно вдосконалюватися не лише шляхом співпраці з державою, але також завдяки участі кожного свідомого громадянина в демократичних процесах, оскільки громадянське суспільство повинне вирости знизу. Для цього кожна людина, громадянин мусить навчитися дбати про забезпечення власних фундаментальних прав і свобод, а також урахувувати й національні інтереси держави: таким має бути кредо кожного прихильника розбудови громадянського суспільства в Україні.

У подальших наукових дослідженнях теми важливо проаналізувати можливі шляхи прискорення розбудови громадянського суспільства в Україні; способи забезпечення правової діяльності держави, обмеження її втручання в суспільну та приватну сфери життєдіяльності людини; розвиток місцевого самоврядування; питання розбудови недержавних органів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрусак Т. Михайло Драгоманов та його конституційний проект (Історія написання та поширення "Вольного Союзу" - "Вільної Спілки") Драгоманівський збірник. "Вільна

спілка" та сучасний український конституціоналізм / [за ред. Т. Г. Андруска]. - Львів : Світ, 1996. - 256 с.

2. Драгоманов М. П. Вибране: "...мім задум зложити очерк історії цивілізації на Україні" / [упоряд. та авт. іст.-біографічного нарису Р. С. Міщук]. - К. : Либідь, 1991. - 682 с.

3. Драгоманов М. Великокорусский интернационал и польско-украинский вопрос / М. Драгоманов. - Казань, 1907.

4. Кистяковский Б. А. Философия и социология права / Б. А. Кистяковский ; [сост., примеч., указ. В. В. Сапова]. - СПб. : РХГИ, 1999. - 800 с.

5. Політична думка наприкінці XIX - на початку XX ст. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.subject.com.ua/political/rudich/20.html>.

6. Карась А. Громадянське суспільство: етапи формування й концептуальні особливості інтерпретації / А. Карась // Схід. - 2002. - № 4 (47). - С. 54-59.

7. Розвиток громадянського суспільства в Україні / Л. Шара, І. Підлуська, Л. Кудіна, Г. Усатенко, Г. Соловій [Елект-

ронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.europexxi.kiev.ua/sites/default/files/material/Old/RGSvU.pdf>.

8. Хом'яков Л. Парадокси громадянського суспільства в Україні / Л. Хом'яков // Суспільне життя. Сучасність. - 2003. - № 12. - С. 55-74.

9. Діденко Н. Г. Громадянські об'єднання в Україні / Н. Г. Діденко. - Донецьк : ДонДУУ, 2005. - 115 с.

10. Молодцов А. В. Информационное общество - вектор развития украинского государства / А. В. Молодцов // Статистика Украины. - 2005. - № 1. - С. 225-235.

11. Галич А. "Грантоеды" или кирпичики гражданского общества? / А. Галич // Зеркало недели. - 2006. - № 5.

12. Бальцій Ю. Громадянське суспільство в Україні в умовах розбудови правової демократичної державності / Ю. Бальцій // Вісник центральної виборчої комісії. - 2008. - № 1 (11). - С. 46-49.

13. Діденко Н. Г. Філософські засади розбудови громадянського суспільства / Н. Г. Діденко. - Донецьк : ДонДУУ, 2007. - 93 с.

О. Pas'ko

DEVELOPMENT OF RELATIONSHIP BETWEEN CIVIL SOCIETY AND STATE IN UKRAINE IN THE HISTORICAL AND PHILOSOPHICAL DISCUSSION

In this article the development of relationship between civil society and state in Ukraine in the historical and philosophical discussion are analyzed, the most important results of socially-philosophical researches for development of the theory and practice of civil society and statehood in Ukraine are defined.

Key words: the civil society, the state.

© О. Пасько

Надійшла до редакції 22.07.2011

УДК 1(013):1(477)

КАТЕГОРІЯ "РОЗУМУ" У ТВОРЧОСТІ ПЕТРА ЛОДІЯ ТА КИЇВСЬКІЙ АКАДЕМІЧНІЙ ФІЛОСОФІЇ (ДО ПИТАННЯ ПРО ДВА ТИПИ ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ФІЛОСОФІЇ В УКРАЇНІ В I пол. XIX ст.)*

ІГОР ПЕЧЕРАНСЬКИЙ,

кандидат філософських наук, доцент кафедри міжнародних відносин Київського національного університету культури і мистецтв

У статті здійснено аналіз та зіставлення двох підходів до категорії розуму та його ролі в пізнанні на прикладі творчості Петра Дмитровича Лодія (1784-1829) та професорів "київського кола" духовно-академічної філософії першої половини XIX століття (І. Сковцова, арх. Інокентія, В. Карпова та П. Авсенєва).

Ключові слова: філософська культура України XIX століття, П. Лодій, київська духовно-академічна філософія, світське та духовне просвітництво, розум, віра, пізнання.

ЧАСТИНА II

У свою чергу, формування академічної традиції в київській філософії початку XIX століття у своїй основі мало низку соціокультурних та ідейно-теоретичних передумов. Реформи Олександра I 1802-1804 рр.

закладають підвалини перетворення Києво-Могилянської академії на Київську духовну академію, яка переорієнтовується зі служіння ідеології XVIII ст. на "служіння Церкві, а не державі" (М. Поснов). У "Начерку правил створення духовних училищ" (1808) читаємо таке: "Метою освіти духовенства є, без

* Частина I - у № 4 (111) за травень-червень 2011 р.

№ 5 (112) липень-серпень 2011 р.